

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять

із навчальної дисципліни

«КРАЄЗНАВСТВО»

*(для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної, заочної і
дистанційної форм навчання усіх фахових спрямувань Університету)*

Харків

ХНУМГ ім. О. М. Бекетова

2025

Методичні рекомендації до практичних занять із навчальної дисципліни «Краєзнавство» (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної, заочної і дистанційної форм навчання всіх фахових спрямувань Університету) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. : М. В. Яцюк, Т. В. Малиніна, В. В. Жигло. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2025. – 38 с.

Укладачі: канд. іст. наук, доц. М. В. Яцюк,
д-р філос. з галузі знань 03 – Гуманітарні науки, за
спеціальністю 032 – Історія та археологія Т. В. Малиніна,
канд. іст. наук, доц. В. В. Жигло

Рецензент

І. М. Рассоха, доктор філософських наук, професор кафедри історії і культурології Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

*Рекомендовано кафедрою історії і культурології, протокол № 6
від 21.01.2025*

Методичні рекомендації до практичних занять із навчальної дисципліни «Краєзнавство» призначені для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Подано тематику курсу «Краєзнавство», перелік питань до практичних занять, питання для самоконтролю, питання для самостійної індивідуальної роботи (за вибором студентів), залікові питання, завдання до занять, список рекомендованої літератури з навчальної дисципліни «Краєзнавство».

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Тематика навчальної дисципліни «Краєзнавство». Питання та завдання до практичних занять та самостійної роботи	6
Питання до заліку з курсу «Краєзнавство».....	18
Тести для самоконтролю.....	20
Методика самостійної роботи з курсу «Краєзнавство».....	23
Список рекомендованої літератури.....	27
Термінологічний словник із курсу «Краєзнавство».....	29

ВСТУП

Згідно з програмою Міністерства освіти і науки України щодо підготовки кваліфікованих фахівців у всіх галузях народного господарства у вищих навчальних закладах обов'язковими для вивчення є предмети гуманітарного циклу. Один з таких, безумовно, «Краєзнавство» – важлива навчальна дисципліна, яка увібрала в себе історію, культуру, духовність нашого краю, всього того найкращого, що витримало випробування часом у сфері духовної та матеріальної культури. Саме воно є тим своєрідним містком, який з'єднує покоління минулі з поколіннями сучасними і прийдешніми.

Останнім часом спостерігається активізація краєзнавчої роботи: з'явилися видання з різних проблем регіонального краєзнавства, посилено увагу до цих проблем з боку музеїв, окремих дослідників, академічних інститутів, проведено кілька загальноукраїнських та регіональних конференцій з історичного краєзнавства.

Саме краєзнавство є безцінною скарбницею збереження історичного досвіду багатьох поколінь.

У минулому Слобожанщини багато героїчного і трагічного, але, поза всяким сумнівом, Слобожанщина є частиною єдиного українського контексту, її витворили українські переселенці, принісши в Дике Поле українську матеріальну і духовну культуру і, врешті-решт, український дух!

Завдання курсу «Краєзнавство» – набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, формування духовної та моральної культури; ознайомлення з основними віхами історії краєзнавчого руху в Україні; сприяння формуванню у студентської молоді історичного мислення, вміння аналізувати, систематизувати та узагальнювати явища й події та їх причинно-наслідкові зв'язки; сприяння культурно-історичній самоідентифікації молоді.

Головною метою вивчення курсу «Краєзнавство» є формування у студентів системи знань з історії Слобожанщини і міста Харкова від давніх часів до сьогодення, етнографічних студій та літературного процесу, витворів

мистецтва та освітніх процесів; виховання молодого покоління на засадах патріотизму, шанобливого ставлення до свого минулого, утвердження національних пріоритетів.

**ТЕМАТИКА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КРАЄЗНАВСТВО».
ПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

Змістовий модуль 1 Історико-географічні особливості Слобідського краю

Тема 1.1 Краєзнавчі дисципліни в системі гуманітарних наук.

Тема 1.2 Витоки історії Слобідського краю.

Тема 1.3 Заселення та розвиток Слобожанщини у XVII–XVIII ст.

**Змістовий модуль 2 Матеріальні пам'ятки культурно-історичної спадщини
краю**

Тема 2.1 Заснування міста Харкова.

Тема 2.2 Розвиток ремесел та економіки на Харківщині.

Тема 2.3 Етнографічні особливості Слобідського краю.

Змістовий модуль 3 Духовні багатства Слобідського краю

Тема 3.1 Розвиток освіти на Слобожанщині.

Тема 3.2 Літературне краєзнавство Слобожанщини.

Тема 3.3 Мистецтво Слобожанщини.

Тема 1.1 Краєзнавчі дисципліни в системі гуманітарних наук

1. Мета і предмет навчальної дисципліни «Краєзнавство».
2. Напрями, форми та завдання краєзнавчих досліджень.
3. Становлення і розвиток краєзнавства як науки.
4. Доля українського краєзнавства у ХХ ст.

Самостійна індивідуальна робота (за вибором студентів)

Необхідно підготувати усні повідомлення або презентації для виступу на тему:

1. Краєзнавство України: теоретичні засади.
2. Діяльність харківських краєзнавців у ХІХ ст.
3. Діяльність Українського комітету краєзнавців (1925 – поч. 30-х р. ХХ ст.).
4. Степан Рудницький – батько української географії. Харківський період життя (1926–1933 рр.).
5. Видатні вчені-краєзнавці.

Питання для самоконтролю

1. Визначте предмет дослідження курсу «Краєзнавство».
2. Проаналізуйте напрями краєзнавчих досліджень.
3. Коли відбувається становлення краєзнавства як науки?
4. Коли і з якою метою було засновано Товариство Нестора Літописця?
5. Чому у 30-ті рр. ХХ ст. краєзнавчий рух зазнав переслідувань, а краєзнавці – репресій?
6. Яку роль відіграє історичне краєзнавство?
7. Яка краєзнавча спілка діяла в Харкові у ХІХ ст.? Визначте напрями її діяльності.

Завдання до заняття

Питання виконати у вигляді таблиці «Становлення вітчизняного краєзнавства у ХІХ ст.».

№ з/п	Дата заснування	Місце заснування	Назва організації	Діячі	Напрями роботи
-------	-----------------	------------------	-------------------	-------	----------------

Зробити висновки

Підготувати повідомлення про репресованих у ХХ ст. краєзнавців Харківщини.

Тема 1.2 Витоки історії Слобідського краю

1. Поняття «археологічна культура».
2. Первісна історія Харківщини.
3. Кочовий світ і Харківщина.
4. Харківщина в часи раннього Середньовіччя.
5. Стародавнє місто Донець.

Самостійна індивідуальна робота (за вибором студентів)

Необхідно підготувати усні повідомлення або презентації для виступу на тему:

1. Первісна історія Харківщини за матеріалами археологічних розкопок.
2. Торгові зв'язки предків слобожан за матеріалами нумізматики.
3. Салтівська археологічна культура.
4. Боротьба населення сходу Київської держави з монголо-татарами.

Питання для самоконтролю

1. Надайте визначення поняття «археологічна культура».
2. Які ознаки включає поняття «первісність»?
3. Характеристика археологічних культур епохи бронзи.
4. Життя кочових народів на території сучасної Харківщини.
5. З якими подіями пов'язане входження території сучасної Харківщини до складу Київської держави.

6. Дослідники давньої Слобожанщини, проф. Б. А. Шрамко.

Завдання до заняття

Питання виконати у вигляді таблиці «Археологічні культури краю».

№ з/п	Назва культури	Дата існування	Ареал поширення	Головні заняття	Особливості розвитку
-------	----------------	----------------	-----------------	-----------------	----------------------

Зробити висновки

До питання 4 скласти схему «Взаємозв'язки слобожан у часи Середньовіччя зі своїми сусідами». *Зробити висновки.*

До питання 5 підібрати матеріали періодичних видань, де висвітлюються проблеми сучасного стану Донецького городища. *Зробити висновки.*

Тема 1.3 Заселення та розвиток Слобожанщини у XVII–XVIII ст.

1. Дике Поле.
2. Причини, етапи, напрями заселення Слобідської України.
3. Адміністративно-територіальний устрій Слобожанщини і соціальна структура у другій половині XVII – наприкінці XVIII ст.

Самостійна індивідуальна робота (за вибором студентів)

Необхідно підготувати усні повідомлення або презентації для виступу на тему:

1. Наслідки монголо-татарської навали на територію сучасної Слобожанщини.
2. Участь православних монастирів України у заселенні Слобожанщини.
3. Татарські напади на Слобожанщину у 80–90-х роках XVII ст.
4. Доля жінки-слобожанки у XVII–XVIII ст.

Питання для самоконтролю

1. Визначте причини заселення Дикого Поля.
2. Чому саме українці були першими переселенцями на Дике Поле?
3. Які особливості устрою слобідських полків можна виокремити?

4. Чому козаки були головним станом на Слобожанщині?
5. Порівняйте суспільні стани Слобожанщини і Гетьманщини.
6. Причини ліквідації слобідських козацьких полків.

Завдання до заняття

Питання виконати у вигляді таблиці «Адміністративно-територіальний устрій Слобожанщини і соціальна структура у другій половині XVII – наприкінці XVIII ст.».

№ з/п	Назва адміністративно-територіальної одиниці	Територія існування	Соціальні верстви	Органи управління	Особливості розвитку
-------	--	---------------------	-------------------	-------------------	----------------------

До питання 1 скласти схему «Дике Поле. Татарські шляхи».

До питання 3 підготувати дискусію (робота у творчих групах) за темою «Ліквідація російським царизмом автономного устрою Слобожанщини у XVIII ст.».

Зробити висновки.

Тема 2.1 Заснування міста Харкова

1. Теорії про дату заснування міста Харкова.
2. Теорії про походження назви міста Харкова.
3. Будівництво Харківської фортеці.
4. Герб міста Харкова і герби повітових міст Харківського намісництва.

Самостійна індивідуальна робота (за вибором студентів)

Необхідно підготувати усні повідомлення або презентації для виступу на тему:

1. Легенди про виникнення міста Харкова.
2. Розбудова Харківської фортеці у XVIII ст.
3. Міське самоврядування Харкова у XVIII ст.

4. Історія міста Харкова у XIX ст.

Питання для самоконтролю

1. З чим пов'язане походження назв перших вулиць Харкова?
2. Назвіть перші споруди Харківської фортеці.
3. Що означають символи на гербах Харкова XVIII ст.?
4. Проаналізуйте еволюцію герба міста Харкова у XIX ст.
5. Чому дворянство Харкова протестувало проти нової символіки герба міста зразка 1878 р.?

Завдання до заняття

Питання виконати у вигляді таблиці «Теорії про дату заснування міста Харкова».

№ з/п	Назва теорії	Основні положення	Спірні положення	Особливості трактування
-------	--------------	-------------------	------------------	-------------------------

Зробити висновки.

До питання 3 скласти схему «Харківська фортеця».

До питання 4 скласти мультимедійну презентацію.

Тема 2.2 Розвиток ремесел та економіки на Харківщині

1. Промисли і ремесла Слобожан.
2. Торгівля на Слобожанщині.
3. Економічні процеси на Слобожанщині у XIX ст.

Самостійна індивідуальна робота (за вибором студентів)

Необхідно підготувати усні повідомлення або презентації для виступу на тему:

1. Охарактеризувати еволюцію народних ремесел та промислів на Харківщині.
2. Окреслити роль торгівлі в господарському житті Слобожанщини.
3. Головні ярмарки Слобожанщини.

4. Розвиток промисловості на Слобожанщині у XIX ст.
5. Розвиток цукроваріння на Слобожанщині у XIX ст.
6. Історія Товариства Жоржа Бормана у Харкові.
7. Заснування акціонерного підприємства «Товариство Гельферіх-Саде» у Харкові.

Питання для самоконтролю

1. Перелічити головні промисли слобожан. Чим зумовлена їх поява?
2. Назвати центри різних ремесел на Слобожанщині.
3. Хто такі коцарі?
4. Чому на Харківщині у XVIII ст. були так поширені ярмарки?
5. Які особливості економічного розвитку Слобожанщини можна виокремити у XIX ст.
6. З чим пов'язане відкриття у Харкові у 80–90-х рр. XIX ст. великих промислових підприємств?

Завдання до заняття

Питання виконати у вигляді таблиці «Торгівля на Слобожанщині».

№ з/п	Різновид торгівельної справи	Суть торгівельної справи	Часові межі існування (проведення)	Особливості слобожанського характеру торгівлі
-------	------------------------------	--------------------------	------------------------------------	---

Зробити висновки.

До питання 1 скласти мультимедійну презентацію.

До питання 3 підготувати дискусію (робота у творчих групах) за темою «Економічні процеси на Слобожанщині у XIX ст.».

Зробити висновки.

Тема 2.3 Етнографічні особливості Слобідського краю

1. Світогляд і риси характеру слобожан.
2. Свята і обряди слобожан.
3. Житло і одяг слобожан.

4. Народні страви.

Самостійна індивідуальна робота (за вибором студентів)

Необхідно підготувати усні повідомлення або презентації для виступу на тему:

1. Образ хати у народній творчості слобожан.
2. Особливості крою жіночого народного вбрання слобожанок.
3. Народна слобожанська садиба.
4. Характерні мотиви вишивки слобожанських чоловічих і жіночих сорочок.
5. Головні слобожанські свята і їх традиції святкування.
6. Український борщ: слобожанський варіант народної кухні.

Питання для самоконтролю

1. Визначте основні риси характеру слобожан.
2. Які позитивні й негативні фактори вплинули на формування світогляду слобожан?
3. Колорит слобожанського весілля.
4. Що вплинуло на формування слобожанського народного одягу?
5. Визначити різницю в одязі різних суспільних груп слобожан XVII–XVIII ст.
6. Якими були традиційні слобожанські страви?

Завдання до заняття

До питання 2 підготувати характеристику народних родинних обрядів слобожан (робота у групах).

До питання 3 підібрати ілюстрації народного одягу різних історико-етнографічних земель України.

Зробити висновки.

Скласти ілюстровану таблицю «Жіночий і чоловічий одяг слобожан».

	Жіночий одяг	Чоловічий одяг
Крій		
Матеріал		
Оздоблення		
Особливості вишивки		

Зробити висновки.

Тема 3.1 Розвиток освіти на Слобожанщині

1. Освіта слобожан у другій половині XVII–XVIII ст.
2. Відкриття Харківського університету.
3. Розвиток освіти в Харківській губернії у XIX ст.
4. Освіта на Слобожанщині в часи Української революції.

Самостійна індивідуальна робота (за вибором студентів)

Необхідно підготувати усні повідомлення або презентації для виступу на тему:

1. Життєвий шлях В. Н. Каразіна.
2. Заснування Харківського колегіуму.
3. Система жіночої освіти на Харківщині у XIX ст.
4. Розвиток освіти радянської доби.
5. Сучасний розвиток освіти на Харківщині.

Питання для самоконтролю

1. Що вплинуло на створення Харківського колегіуму?
2. Визначити стани, діти яких навчалися у колегіумі.
3. Визначити причини відкриття Харківського університету.
4. У чому полягали складнощі при відкритті університету?
5. Якою була система освіти на Харківщині у XIX ст.?
6. У чому полягають причини успішної діяльності «Просвіт» на Харківщині у роки Української революції?

Завдання до заняття

До питання 3 скласти таблицю «Розвиток освіти в Харківській губернії у XIX ст.».

Тип навчального закладу	Хто навчався	Зміст навчання	Головні проблеми навчального процесу
-------------------------	--------------	----------------	--------------------------------------

Зробити висновки.

До питання 1 «Освіта слобожан у другій половині XVII–XVIII ст.» підготувати презентації.

Зробити висновки.

Тема 3.2 Літературне краєзнавство Слобожанщини

1. Витоки літератури Харківщини.
2. Література Слобожанщини у XIX – на початку XX ст.
3. Літературний процес 20–30-х рр. XX ст.

Самостійна індивідуальна робота (за вибором студентів)

Необхідно підготувати усні повідомлення або презентації для виступу на тему:

1. Літературна спадщина Г. Ф. Квітки-Основ'яненка.
2. Роль Харківського колегіуму в розвитку літератури на Слобожанщині.
3. Літературна спадщина Г. Сковороди.
4. Особливості розвитку літератури в добу українізації.
5. Причини репресій українських літераторів у 30-ті рр. XX ст.

Питання для самоконтролю

1. Визначте особливості становлення літератури на Слобожанщині.
2. Який вплив на розвиток літератури мало відкриття Харківського університету?
3. Якими були основні теми поетичних творів XIX ст.?
4. Чому вірші харківських поетів ставали народними піснями?

5. Визначити причини репресій літературних діячів у 30-ті рр. XX ст.
6. Подати визначення поняття «Розстріляне відродження».

Завдання до заняття

До питання 1 скласти карту (робота у групах по 2 студенти) «Витоки літератури Харківщини».

Зробити висновки.

До питання 3 скласти таблицю «Літературний процес 20–30-х рр. XX ст.».

Прізвище та ім'я літератора	Жанр літератури	Основні твори	Головні ідеї творів
-----------------------------	-----------------	---------------	---------------------

Зробити висновки.

Тема 3.3 Мистецтво Слобожанщини

1. Розвиток живопису Слобожанщини.
2. Театральне мистецтво Слобожанщини.
3. Музичне мистецтво Слобідського краю.

Самостійна індивідуальна робота (за вибором студентів)

Необхідно підготувати усні повідомлення або презентації для виступу на тему:

1. Портрети слобожанських полковників кінця XVII ст.
2. Розвиток іконопису на Слобожанщині.
3. Сергій Іванович Васильківський – поет українського малярства.
4. Ілля Юхимович Рєпін – всесвітньовідомий український живописець.
5. З'їзд бандуристів у 1932 р. і його наслідки для українського мистецтва.
6. Доля театру «Березіль» і його керівника Леся Курбаса.

Питання для самоконтролю

1. Пояснити, чому саме ікони стали першими витворами малярського мистецтва на Слобожанщині.
2. Визначити головні мотиви творчості слобожанських художників XIX ст.

3. Чому така трагічна доля спіткала слобожанських бандуристів у 30-ті рр. XX ст.?

4. Проаналізувати творчість видатних співаків та композиторів Слобожанщини XX ст.

Завдання до заняття

До питання 1 скласти мультимедійну презентацію (робота у групах) «Розвиток живопису Слобожанщини».

Зробити висновки.

До питання 3 скласти мультимедійну презентацію «Музичне мистецтво».

Зробити висновки.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ З КУРСУ «КРАЄЗНАВСТВО»

1. Становлення краєзнавства як науки.
2. Напрями краєзнавчих досліджень.
3. Становлення краєзнавства як науки.
4. Доля краєзнавства та краєзнавців у ХХ ст.
5. Характеристика археологічних культур на території Харківщини.
6. Скіфо-сарматський період на території Харківщини.
7. Перші слов'яни на території Харківщини, Сіверська земля.
8. Харківщина у складі Хозарського каганату (VIII–X ст.)
9. Салтівська археологічна культура.
10. Монголо-татарська навала. Дике поле.
11. Початок заселення Харківщини.
12. Хвилі освоєння Слобідської України у XVII ст.
13. Адміністративно-територіальний устрій та соціально-економічний розвиток Харківщини у другій пол. XVII – наприкінці XVIII ст.
14. Історія Харківських полків.
15. Процес ліквідації автономії Слобідської України, її причини й наслідки.
16. Найвизначніші козацькі роди Харкова (XVII–XVIII ст.).
17. Теорії про дату заснування міста Харкова.
18. Теорії про походження назви міста Харкова.
19. Харківська фортеця.
20. Еволюція герба міста Харкова та міст Харківського намісництва.
21. Етнографічне краєзнавство Харківщини.
22. Звичаї та обряди жителів Харківщини.
23. Д. І. Багалій про світогляд слобожан.
24. Народний одяг та побут.
25. Розвиток літератури на Харківщині (XVIII–XX ст.).

26. Літературний процес на Харківщині у 20-ті роки XX ст.
27. «Розстріляне Відродження» Харківського краю.
28. Сучасна література Харківщини.
29. Мистецтво Слобожанщини у XVIII–XIX ст.
30. Театр «Березіль» Леся Курбаса.
31. Іконопис Слобожанщини.
32. Розвиток театрального мистецтва.
33. Музичне та кіномистецтво.
34. Освітній рівень слобожан у XVIII ст.
35. Харківський колегіум – центр освіти Слобідської України.
36. Харківський університет – перший вищий навчальний заклад України.
37. Навчальні заклади краю у XIX ст.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Види краєзнавства за змістом роботи:

- а) екскурсії, експедиції, турпоходи;
- б) державне, громадське, шкільне, історичне, літературне;
- в) географічне, історичне, археологічне, літературне, економічне, природниче, вишівсько-шкільне;
- г) ваш варіант.

2. Види краєзнавства за формою організації:

- а) історичне;
- б) вишівсько-шкільне;
- в) державне, громадське, шкільне;
- г) музейне, архівне, бібліотечне, шкільне, археологічне, етнографічне, географічне.

3. Український комітет краєзнавства сформовано:

- а) 1921 р.;
- б) 1924 р.;
- в) 1925 р.;
- г) 1990 р.

4. Період відродження українського краєзнавства припадає:

- а) на 1921–1929 рр.;
- б) 1953–1980 рр.;
- в) 80-ті роки ХХ ст.;
- г) 1991–2008 рр.

5. Всеукраїнська спілка краєзнавців утворена:

- а) 1925 р.;

- б) 1962 р.;
- в) 1990 р.;
- г) 1991 р.

6. Національна спілка краєзнавців України створена:

- а) 1925 р.;
- б) 1990 р.;
- в) 1991 р.;
- г) 2008 р.

7. Способи фіксації змісту джерел:

- а) рекомендаційна анотація, розгорнутий реферат;
- б) тези, конспект, стаття, лекція;
- в) анотування, реферування, тези, план, цитування, конспект, доповідь;
- г) підготовка повідомлення, реферату;
- д) ваш варіант.

8. Види учнівських письмових робіт з історичного краєзнавства:

- а) повідомлення, реферат, стаття, конкурсна науково-дослідна робота;
- б) повідомлення, реферат, стаття, доповідь;
- в) підготовка рецензій, рефератів, топонімічних словників, описів;
- г) науково-дослідна конкурсна робота, стаття, доповідь, тези і план.

9. Структуру учнівської науково-дослідної роботи складають:

- а) обкладинка, титульна сторінка, вступ, виклад, висновки, список літератури;
- б) титульний аркуш, зміст, вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел, додатки, дві рецензії;
- в) виклад матеріалу, таблиці, ілюстрації, таблиці, список джерел, рецензії;
- г) ваш варіант.

28. Закон «Про охорону культурної спадщини» прийнятий:

а) 1999 р.;

б) 2000 р.;

в) 2005 р.;

г) 2006 р.

МЕТОДИКА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З КУРСУ «КРАЄЗНАВСТВО»

Особливості самостійної підготовки до практичних занять

Участь у практичних заняттях має бути спрямована не тільки на набуття певної суми знань, а, головним чином, умінь і навичок за допомогою отриманих знань самостійно розглядати складні процеси суспільного розвитку. Одним з ефективних засобів активізації студентів на семінарських заняттях є проблемне навчання, що сприяє розвитку творчої думки і процесу пізнання.

Семінар (практичне заняття) лат. мовою означає «розсадник», а в буквальному розумінні – «поширення знань шляхом усних виступів і обговорень». На першому курсі найбільш поширена форма – розгорнута бесіда, яка потребує знання фактичного матеріалу, уміння аргументовано викладати свої знання в усній формі. Під час підготовки до практичного заняття необхідно керуватися такими рекомендаціями:

1. Докладно ознайомтеся з темою і планом семінарського заняття, з кожним із винесених на розгляд питань.
2. Замовте у бібліотеці відповідні рекомендовані літературні джерела, насамперед обов'язкові.
3. Прочитайте документальні джерела й основну літературу до кожного з питань семінару, намагаючись осмислити прочитане.
4. Законспекуйте необхідний матеріал, випишіть цитати.
5. Складіть план і текст свого виступу на семінарському занятті з кожного питання.

Рекомендації при роботі з текстом

Не переписуйте цілі речення чи абзаци; доцільніше виписати ключові думки та ідеї.

Затримуйте увагу на наступному реченні кожного абзацу, особливо коли це великі абзаци.

Обов'язково звертайте увагу на так звані слова-сигнали – «отже», «таким чином» та ін., які вживаються з метою акцентувати увагу на чомусь важливому.

Уважно ознайомтеся з висновками автора.

Відразу після прочитання перевірте, що ви запам'ятали, і відобразіть ключові думки, факти, власні оцінки у вигляді послідовної схеми.

Одним із шляхів запам'ятовування та засвоєння матеріалу є ведення записів прочитаного. Основні форми записів – план, виписки, тези, анотація, резюме та конспект. Конспектувати необхідно цілеспрямовано, заздалегідь уявляючи, які аспекти, положення роботи мають найбільш важливе значення. Дуже важливо робити лаконічні записи, виділяючи і записуючи тільки найсуттєвіше, опускаючи другорядні аргументи й деталі. Дуже розгорнутий конспект дає мало користі.

Важливе значення має продумане оформлення конспекта, їх акуратне ведення. Записи доцільно вести в загальному зошиті, сторінки нумерувати для того, щоб швидко знайти потрібний матеріал.

Конспект не повинен бути суцільним текстом. Необхідно поділити конспект відповідно до логічного плану книги, її структури. Досягається розчленування шляхом використання запису з відступами, одне положення відокремлюється від іншого за допомогою абзаців, спеціального маркування. Оформлення конспекту має бути чітким, наочним, забезпечувати зручність у користуванні ним.

За різновидом оформлення конспекти поділяються на три види: текстуальний, вільний, змішаний. Під час конспектування джерел з навчальною метою доцільніше використовувати вільне або змішане конспектування. При вільному конспектуванні викладання твору ведеться своїми словами, але не виключається використання і авторських фраз, висловів, текстуальних записів. Складаючи вільний конспект, не бажано відступати від авторського плану книги або статті. Помилки припускаються ті студенти, які складають конспект відповідно до плану семінару, відступаючи від логічної структури джерела. Вільний конспект надає змогу краще усвідомлювати і закріплювати в пам'яті

прослухане, прочитане. Змішаний конспект поєднує позитивні якості не тільки вільного конспекту, але й інших видів запису. У змішаному конспекті допускаються і записи у вигляді плану, цитат, виписок та схем, складених на авторському матеріалі.

Таким чином, запис прочитаного, в якій би формі він не проводився – результат тривалої самостійної творчої праці з вивчення та засвоєння джерела, важливий етап самостійної роботи.

Отже, правильна підготовка організації самостійної роботи є важливим чинником підвищення ефективності і якості набуття теоретичних знань.

Одне з найскладніших завдань, яке має виконати студент, – підготовка доповіді. Доповідь (повідомлення), яку планується виголосити на семінарі, має відповідати таким вимогам:

1. Методологічно правильно і повно розкрити зміст вибраного питання.
2. Показати самостійну роботу над літературними джерелами.
3. Продемонструвати вміння чітко планувати те, що вивчається, та зрозуміло формулювати головні питання виступу.

Для студента-доповідача особливого значення набувають три фактори: володіння матеріалом, володіння собою і володіння аудиторією.

Рекомендації до створення презентації

Презентацію потрібно виконувати після того, як розроблена її загальна структура, зібраний ілюстративний матеріал.

Ілюстрації потрібно подавали лише ті, які відповідають тематиці, мають високу якість.

У перший слайд необхідно внести заголовок, зазначити автора й мету роботи.

Спочатку доцільно ввести в слайд текст презентації, а потім додати до неї ілюстрації.

До тексту презентацію доцільно додати таблиці, діаграми, схеми.

При виконанні презентації необхідно якнайчастіше натискати на кнопку «Зберегти».

Оформлення презентації

Естетичний аспект. При розробці презентації необхідно дотримуватися певної логічної схеми викладу. Оформлення узгоджується зі змістом, увага акцентується на важливих моментах теми.

Діаграми та рисунки. Зображення виконані на високому рівні, вдало розташовані, стосуються теми і допомагають розкрити зміст презентації.

Текст, кольорове оформлення, фон. Текст легко читається. Фон неяскравий і добре підходить до кольору тексту та графіки.

Списки і таблиці. Списки і таблиці правильно розроблені і вдало розташовані.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Астахова О. В. Свята та побут Слобожанщини / О. В. Астахова, Т. М. Крупа, В. А. Сушко. – Харків : Колорит, 2008. – 143 с.
2. Багалій Д. І. Історія Слобідської України / Д. І. Багалій. – Харків : Дельта, 1993. – 265 с.
3. Дем'янчук Г. С. Українське краєзнавство: сторінки історії / Г. С. Дем'янчук. – Київ : Просвіта, 2006. – 293 с.
4. Жванко Л. М. Краєзнавство Слобожанщини: навч. посіб. / Л. М. Жванко. – Харків : А. П. Віровець, 2011. – 364 с.
5. Жванко Л. М. Краєзнавство : конспект лекцій / Л. М. Жванко ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2010. – 163 с.
6. Кашаба О. Історичне краєзнавство як складова національної освіти: теоретичний аспект / О. Кашаба // Краєзнавство. – 2010. – №1–2. – С. 96–105.
7. Кононова О. В. Музична культура Харкова кінця XVIII початку XX ст. / О. В. Кононова. – Харків : Основа, 2004. – 175 с.
8. Лозко Г. С. Українське народознавство / Галина Лозко. – 3-тє вид. – Харків : Див, 2005. – 472 с.
9. Маслійчук В. Провінція на перехресті культур: Дослідження з історії Слобідської України XVII–XIX ст. / В. Маслійчук. – Харків : Харківський приватний музей міської садиби, 2007. – 400 с.
10. Путівник «Мандрівка Харківщиною» / Харків. обл. держ. адмін., Департамент культури і туризму. Обл. комун. закл. «Харків. орг.-метод. центр туризму». – Харків : Б. в., 2021. – 70 с.
11. Саратов І. Ю. Харкове, звідки ім'я твоє? / І. Ю. Саратов ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2005. – 246 с.
12. Слобожанщина. Погляд у минуле : зб. наук.-докум. пр. / Докум. наук. краєзнав.-літ.-генеал. проєкт «Ідентифікація Петренків». – Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2021. – 457 с.

13. Уривалкін О. Історичне краєзнавство : навч. посіб. / О. Уривалкін. – Київ : КНТ, 2006. – 296 с.

14. Шаян В. Джерело споконвічної сили української культури [фольклор] / В. Шаян // Народна творчість та етнографія. – 2001. – № 1–2. – С. 46–54.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК З КУРСУ «КРАЄЗНАВСТВО»

Авангардизм – умовна назва кількох антиреалістичних течій у мистецтві ХХ ст. Прагнення докорінного оновлення мистецтва, розриву з існуючими традиціями.

Автономія (грец. «сам» і «закон») – самоврядування певної частини держави (населення), що здійснюється в межах, передбачених загальнодержавними законами.

Автохтони – споконвічні, корінні мешканці певної місцевості чи держави.

Археологічна культура – група споріднених пам'яток (поселення, поховання, оборонні споруди та ін.), які належать до однієї історичної епохи, займають певну територію, характеризують життя окремого етносу або етнічної спільності людей.

Білгородська захисна лінія – оборонна лінія для захисту південних кордонів Російської держави від кримських і ногайських татар наприкінці XVI–XVII ст. Будувалася протягом 1635–1658 рр. Проходила по території сучасних Сумської, Білгородської, Воронежської, Липецької і Тамбовської областей. Починалася в Охтирці, проходила в напрямі Білгорода (звідси й назва) – Тамбова, перетинаючи Муравський та Ізюмський шляхи. Загальна довжина смуги укріплень – 798 км зі сходу на захід. Було побудовано понад 20 міст-фортець: Усмань, Коротояк, Острогозьк, Новий Оскіл, Короча, Хотмизьк, Олешня та і ін. Деякі з них зберегли свій статус, але більшість після заселення Слобідської України поступово перетворилися на селища.

«Березіль» – український театр. Заснований Л. Курбасом у 1922 р. як мистецьке об'єднання «Березіль» навколо групи акторів колишнього «Молодого театру» (створений у 1918 р.). Назва походить від першого місяця весни. Працював у 1922–1926 рр. у Києві, 1926–1933 рр. – у Харкові. Завдання театру – «формувати життєві принципи людей у суспільстві». Творчий процес перебував під впливом експресіонізму й конструктивізму. Ставилися п'єси світових і українських драматургів. Особливим успіхом користувалися п'єси М. Куліша

«Народний Малахій, «Мина Мазайло». У театрі працювали А. Бучма, Л. Сердюк, Н. Ужвій. «Березіль» з його національною позицією зазнавав утисків. У 1933 р. Л. Курбаса заарештовано, а театр переформовано й перейменовано у Харківський державний драматичний театр імені Т. Шевченка.

ВАПЛІТЕ – «Вільна академія пролетарської літератури». Літературна організація діяла в 1925–1928 рр. Стояла на засадах творення нової української літератури шляхом засвоєння найкращих здобутків західноєвропейської культури. Фактичний лідер – М. Хвильовий, який висунув лозунг: «Геть від Москви!» Члени ВАПЛІТЕ: М. Яловий, М. Йогансен, М. Бажан, А. Любченко, Ю. Яновський, Ю. Смолич, П. Тичина. Організація видавала часопис «ВАПЛІТЕ». Погляди М. Хвильового зумовили критику ВАПЛІТЕ з боку партійних і державних діячів УРСР. Унаслідок постійних нападок та переслідувань ВАПЛІТЕ була змушена «саморозпуститися».

Воєвода – представник царського уряду на місцях. У Слобідській Україні воєводи, як правителі міста, існували з початку заселення краю і впродовж XVIII ст. Офіційно головним обов'язком воєвод була військова оборона від нападів татар, догляд за фортецею і нагляд за російськими служилими людьми. Фактично, влада воєвод була значно ширшою: вони були представниками царизму в Україні і втручалися в політичне та адміністративне життя, що зазвичай призводило до суперечок із козацькими полковниками. Найстаршими були білгородські воєводи: від них залежали й слобідські полковники, вони затверджували полковничі вибори у Слобожанщині, пропонували своїх кандидатів.

ГАРТ – «Спілка пролетарських письменників України». Заснована в 1923 р. з центром у Харкові і філіями в Києві, Одесі та ін. містах. Очолював В. Еллан-Блакитний. Членами об'єднання були О. Довженко, В. Сосюра, П. Тичина, М. Йогансен, В. Поліщук та ін. Метою заснування було об'єднання українських пролетарських письменників та забезпечення активної виховної ролі української літератури в суспільстві. У 1925 р. центральна спілка у Харкові розпалася, на основі однодумців М. Хвильового було утворено ВАПЛІТЕ.

Городища – укріплені поселення по берегах річок, зазвичай при впадінні однієї в іншу, обнесені земляними валами й обкопані ровами.

Дике Поле – територія між Доном, верхньою Окою і лівими притоками Десни й Дніпра. Зазвичай під цією назвою розуміли незаселену територію частини Лівобережної, Слобідської та Південної України, яку в різні часи спустошували кочові племена. Донецьке городище – місто Донець – форпост південно-східних окраїн Київської Русі. Згадується в Іпатіївському літописі близько 1185 р. у зв'язку із повідомленням про втечу новгород-сіверського князя Ігоря Святославовича з половецького полону.

Дукач (личман) – прикраса у вигляді великої медалеподібної монети з металевим бантом, прикрашеним камінцями. Займав центральне композиційне місце у всьому комплексі нагрудних прикрас. Дукачами в XIX – на початку XX ст. називали дуже різні за матеріальною та художньою цінністю жіночі прикраси – від грубого, але старанно виготовленого ювелірного виробу до фабричної штампованої бляшки.

Жупан – давній тип слов'янського верхнього одягу. У XVII–XVIII ст. був частиною святкового чоловічого або жіночого костюма заможної козацької старшини, шляхти та міщан, а пізніше набув поширення у селянському побуті. Наявність жупана була ознакою заможності. Шили його з дорогих тканин – штофу, парчі або з тонкого фабричного сукна, зазвичай синього або зеленого кольору. Жупан був досить довгим, приталеним, із призбираною спинкою і полами, що ледве сходилися, з відкладним або стоячим коміром, манжетами й кишнями, на полотняній підкладці. Поли, відлоги, манжети та кишені обшивалися кольоровою тканиною, прикрашалися тасьмою, шнурами, гарусом; уздовж пілок у два ряди і на кишнях пришивалися гудзики.

«Екстракт про Слобідські полки» – складений 1734 р. на вимогу Державного кабінету і Сенату Російської імперії на підставі матеріалів Розрядного архіву. Це збірка перших документальних відомостей про заселення Слобожанщини.

Етногенез – сукупність історичних, соціально-культурних явищ і процесів, які спричинили виникнення етносу.

Етнографія – (від гр. «етнос» – «народ» і «графо» – «пишу») – це наука, яка вивчає (описує) етногенез, культуру і побут народів світу, їх національний характер, розселення та культурно-побутові взаємозв'язки.

Етнологія («етнос» – «народ», «логос» – «наука», «вчення») – теоретична наука, яка вирішує загальні суспільно-філософські народознавчі проблеми. Дослівно – «наука про народ».

Етнос – стійке об'єднання людей, що історично склалося на певній території за ознакою спільного походження. Характеризується єдиною мовою, культурою, побутом, поглядами та психологічними характеристиками. Використовується у значенні «народ».

Етнографічне районування (розташування) – це поділ населення певної території на локальні культурно-побутові групи, які мають спільні ознаки мовного, звичаєвого, господарського характеру, зумовлені природним середовищем та історичним розвитком кожної групи, а також етнокультурними взаємозв'язками з сусідніми народами. На сьогодні прийнято виокремлювати в Україні 6 історико-етнографічних земель – Полісся, Карпати, Поділля, Середня Наддніпрянщина, Південь та Слобожанщина

Ізюмський шлях – одне з відгалужень Муравського шляху. Починався у верхів'ї річки Ораш, перетинав Ізюмським бродом (звідси назва) Сіверський Донець і в межиріччі верхів'їв Псла, Ворскли, Сіверського Дінця й Осколу знову зливався з Муравським шляхом.

Історико-етнографічний регіон – етнотериторіальне утворення в рамках етносу, який за своєю історичною долею та етнічними ознаками його населення є самобутнім, що зафіксовано в історичних документах і відтворено в крайовій символіці та людській пам'яті. Територія, що вирізняється комплексом етнокультурних прикмет (народна архітектура, одяг, господарство) й сформувалася внаслідок ландшафтно-кліматичних та історичних особливостей.

Іменний список мешканців м. Харкова (1655 р.) – перелік прізвищ населення чоловічої статі Харківської фортеці (всього 587 осіб). Документ зберігається в Центральному державному архіві давніх актів у Москві.

Кальміуський шлях (Кальміуська сакма) – одне з відгалужень Муравського шляху, яким користувалися кримські й ногайські татари для розбійних нападів на Слобідську Україну та Російську державу в XVI – на початку XVIII ст.

Кургани – пам’ятки дописемної історії, місця поховання, високі могильні насипи, так звані українські «могили». Розташовані вони як відособлено, так і групами, іноді навіть по кілька десятків.

Мандрівні дяки – вихованці різних шкіл у Слобідській Україні XVII–XVIII ст., які під час канікул розходились по містах і селах у пошуках джерел існування. Вони навчали грамоті, співали духовні й світські пісні, складали вірші. В останній чверті XVIII ст. у зв’язку із посиленням кріпацтва мандрювання дяків було заборонено.

Ментальність – національний тип світовідчуття, який ґрунтується на етнічних образах та символах, що зумовлюють стереотипи поведінки, оцінку певних подій чи осіб, ставлення до навколишньої дійсності. Інакше кажучи, ментальність – це «дух народу», його критерій, що вирізняє певний народ серед інших народів.

Монументальне дерев’яне будівництво Слобожанщини – найбільш поширена форма будівництва у XVII–XVIII ст. Характеризується багатством типів споруд, великою різноманітністю форм і високим рівнем техніки будування. Виокремлюють декілька слобожанських архітектурних шкіл з окресленою територією розповсюдження та улюбленими формами. Прізвища майстрів, як правило, не відомі. Крім широкої різноманітності конструктивних особливостей, майстри володіли ілюзійно-просторові живописні методи архітектурного стилю, широко використовуючи при цьому властивості освітлення.

Монументальний живопис Слобожанщини XVII–XVIII ст. –

характеризується високо розвинутим декораційним чуттям, із введенням мотивів побуту (здебільшого одягу) в ікону, тобто «націоналізація» живопису. У XVIII ст. він поступово відходить від монументально-статичних, декоративно-площинних форм, натомість з'являються певний рух, вибагливість композиції.

Муравський шлях – один з головних шляхів XVI–XVII ст., яким кримські й ногайські татари користувалися для нападів на Лівобережну і Слобідську Україну та Росію. Починався з Перекопу, у напрямі на північ перетинав південноукраїнські степи, територію Харківського полку, з'єднувався з Ізюмським та Кальміуським шляхами і йшов до Тули.

Недільні школи – безкоштовні загальноосвітні або професійно-технічні школи в Україні у 50-х роках XIX – на початку XX ст. для дітей та дорослих, які з різних причин не могли відвідувати загальні школи. Перша недільна школа була відкрита в Києві 11 жовтня 1859 р. Навчання велося українською мовою. Викладачами були представники української інтелігенції, студенти, вчителі, зокрема В. Антонович, М. Драгоманов, П. Чубинський та ін.

Реалізм – один з основних методів у мистецтві та літературі, який полягає у прагненні правдивого, об'єктивного відображення й відтворення дійсності у відповідних їй формах. У вужчому розумінні – течія в мистецтві, що протистояла модернізму та авангардизму.

«Розстріляне відродження» – поняття, яким позначається знищення провідних діячів української культури 1920–1930 рр. Загалом було знищено близько 500 діячів.

Русифікація – насильницьке запровадження російської мови, культури тощо.

Сірко Іван Дмитрович (орієнт. 1605–1680) – видатний політичний діяч і козацький полководець. Брав участь у визвольній війні українського народу в середині XVII ст. Вісім разів (з 1663 р.) обирався кошовим отаманом Запорозької Січі. Здійснив не менше ніж 100 походів проти Туреччини й Кримського ханства.

1668 р., коли був полковником у Змієві, очолив повстання проти Москви на захист козацьких прав. Після нетривалих воєнних дій на Слобожанщині рушив на з'єднання з П. Дорошенком. Після цього повернувся на Січ. У 1672 року був засланий до Сибіру. 1673 р. знову повернувся на Січ. Похований поблизу с. Капулівка Дніпропетровської області на так званій Сторожовій Могилі. Образ кошового І. Сірка став центральним у картині І. Ю. Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому султанові».

Слобода – походить від слова «свобода» чи «слобода». Місце поселення вільних переселенців, які воювали і залюднювали територію Дикого Поля.

Слобідська Україна – історико-географічна область північно-східної частини України. Займала територію Харківської, Сумської, північ Донецької і Луганської областей, а також південно-східної частини Воронезької, півдня Курської та більшість Білгородської областей Російської Федерації.

Слобідські козаки – козацьке населення Слобідської України. Одні з перших козацьких слобод були засновані в 1638 р. козаками – учасниками повстання під керівництвом Я. Остряниці. Особливо посилювався потік переселенців з України в другій половині XVII ст. Вони відіграли значну роль у боротьбі проти турецько-татарської агресії (середина XVII – середина XVIII ст.) шведських загарбників (1708–1709). Козаки неодноразово повставали проти соціального і національного гноблення. Унаслідок розвитку землеробства, скотарства, ремесла, торгівлі засновані в XVII ст. військові опорні пункти перетворилися у XVIII ст. на торгово-ремісничі центри. Після реформи Є. О. Щербиніна козаків і підпомічників було позбавлено козацьких привілеїв і перетворено на військових обивателів, а козацьку старшину зрівняно з російським дворянством.

Слобідські козацькі полки – військові й адміністративні одиниці в Слобідській Україні: Ізюмський, Острозький, Охтирський. Сумський, Харківський. До XVIII ст. вони були підпорядковані спочатку Розрядному, а з 1688 р. – Посольському приказам, а також певною мірою підпорядковувалися воєводам, що перебували в слобідських полкових містах. З 1708 р.

підпорядковувалися азовському генерал-губернатору, з 1718 р. – київському і воронезькому, з 1726 р. – Військовій колегії. У 1765 р. були реорганізовані в регулярні полки – гусарський та уланський.

Слобідсько-Українська губернія – адміністративна одиниця, утворена згідно з маніфестом Катерини II від 28 липня 1765 р. на території ліквідованих п'яти Слобідських полків із центром в м. Харкові. Поділялася на провінції з центрами в Охтирці, Ізюмі, Острозьку, Сумах. Існувала до 29 вересня 1780 р.

Українська оборонна лінія – система укріплень, збудованих у 1731–1733 рр. в Україні для оборони південних кордонів Російської держави від турецько-татарської агресії. Починалася від Дніпра і проходила по річках Орелі й Берестовій, далі йшла по р. Бересі до її впадіння у р. Сіверський Донець. Довжина лінії становила понад 285 км. Через кожні 15–25 км було споруджено земляні фортеці. Більша частина укріплень (12 із 16-ти) була розташована на території нинішньої Харківщини. Їх залишки зараз є пам'ятками історії, зразками фортифікаційних споруд XVIII ст. (наприклад Тамбовська фортеця): фрагменти валу можна побачити на території міста Первомайського.

«Топографічний опис Харківського намісництва» – один з описів намісництв, які були складені у зв'язку із запровадженням в Російській імперії губернської реформи 1775 р. для вивчення господарських і фінансових ресурсів країни. Один із варіантів опису Харківського намісництва був складений директором Харківського училища І. А. Переверзевим, виданий у 1788 р. в Москві й перевиданий Д. Багалієм у 1888 р. Докладно змальовує географічне положення намісництва, дає характеристику землеробства, ремесла, торгівлі, відомості про культуру і побут народу, характеристику повітових міст і сіл.

Фортеці Української лінії – склали українську захисну лінію, яка починалася фортецею на Сіверському Дінці при гирлі річки Сухої Берічки і називалася спочатку Донецькою (згодом, у 1738 р., фортеці лінії набули нових назв і Донецька почала називатися фортецею св. Петра). За нею йшли такі фортеці (первісні назви подаються в дужках): Тамбовська (Бузова) при Бузовому плесі; Св. Михайла (Кисіль) при р. Кисіль; Слобідська (Лузова) при р. Лузовій;

Св. Олексія (Берецька) у верхів'ї р. Береки; Єфремовська (Троїцька) при трійчастих байраках; Св. Параскевії; Орловська (Щев'ята); Св. Іоанна; Бєлевська (Десята); Св. Федора (Крутяцька) на р. Орелі; Козловська; Василівська (Рясківська); Василівська (Маячківська); Лівенська; Борисоглібська, розміщувалися одна від одної на відстані 20–30 км. Більшість з них складалася з бастионних чотирикутників, які поза лінією були обнесені палісадом, що пролягав по рову. Фортечні слободи обводилися невеликим земляним валом, або надовбями. Редути поза лінією також обносили палісадом. Всередині кожної фортеці містилися казарми, пороховий льох, продуктовий магазин, цейхгауз і криниця. Українська лінія мала на озброєнні 180 гармат, 30 мортир і гаубиць.

Харківське історико-філологічне товариство – наукове товариство при університеті. Займалося дослідженням питань історії, археології та етнографії Слобідської та Лівобережної України, українською філологією, охороною пам'яток культури, проводило науково-просвітницьку роботу. Видавало «Сборник» (т. 1–21; 1886–1914), «Труди» (т. 1–7; 1893–1902) та «Вестник» (т. 1–5; 1911–1914) працювали Д. І. Багалій, М. С. Дринов, М. Ф. Сумцов, О. О. Потебня та ін.

Харківське воєводство – орган державного управління Російської імперії на Харківщині. Створене за наказом царя Олексія Михайловича 1656 року. Першим харківським воєводою став Воїн Селіфонов. Головним обов'язком воєвод було ведення військових справ (оборона від татар, догляд за фортецею та служилими).

Харківське генерал-губернаторство – адміністративно-територіальна одиниця, створена в 1775 р., об'єднувала Слобідсько-Українську та Воронежську губернії. Губернатори підпорядковувалися харківському генерал-губернатору.

Електронне навчальне видання

Методичні рекомендації
до практичних занять
із навчальної дисципліни

«КРАЄЗНАВСТВО»

*(для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної, заочної і
дистанційної форм навчання усіх фахових спрямувань Університету)*

Укладачі: **ЯЦЮК** Микола Володимирович,
МАЛИНІНА Тетяна Василівна,
ЖИГЛО Володимир Валентинович

Відповідальний за випуск *М. В. Яцюк*
За авторською редакцією
Комп'ютерне верстання *М. В. Яцюк*

План 2025, поз. 455М

Підп. до друку 22.01.2025 . Формат 60 × 84/16

Ум. друк. арк. 2,2.

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Чорноглазівська (Маршала Бажанова), 17, Харків, 61002.
Електронна адреса: office@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 5328 від 11.04.2017.